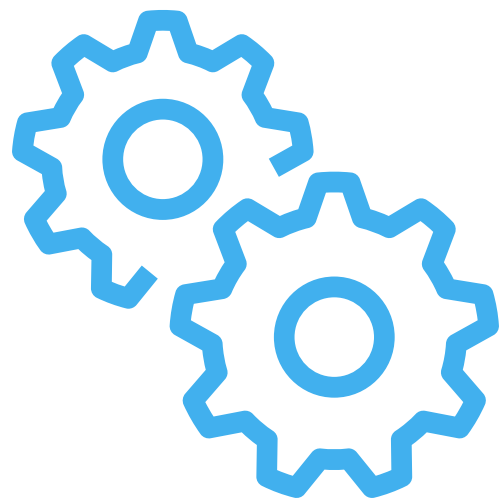

Latvija
100

SEB

Latvijas cilvēki un tautsaimniecība 100 gados

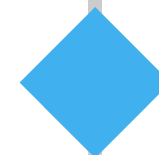
Rūpniecība

Pirmsākumi - 1917

1918 - 1939

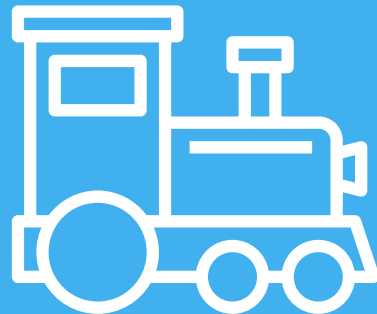
1940 - 1990

1991 - 2017

Transporta sistēma

No 19. gs. 60. gadiem **Latvijas teritorijā Krievijas impērija veido dzelzceļa sistēmu.** Dzelzceļš savieno Latvijas ostas ar Iekšējās reģioniem, kā arī pārējo Eiropu.

1861. gadā **Rīga tiek savienota pa dzelzceļu ar Daugavpili.**

Iespēja pārvadāt izejvielas un gatavo produkciju ātri veicina **rūpniecības un tirdzniecības izaugsmi.**

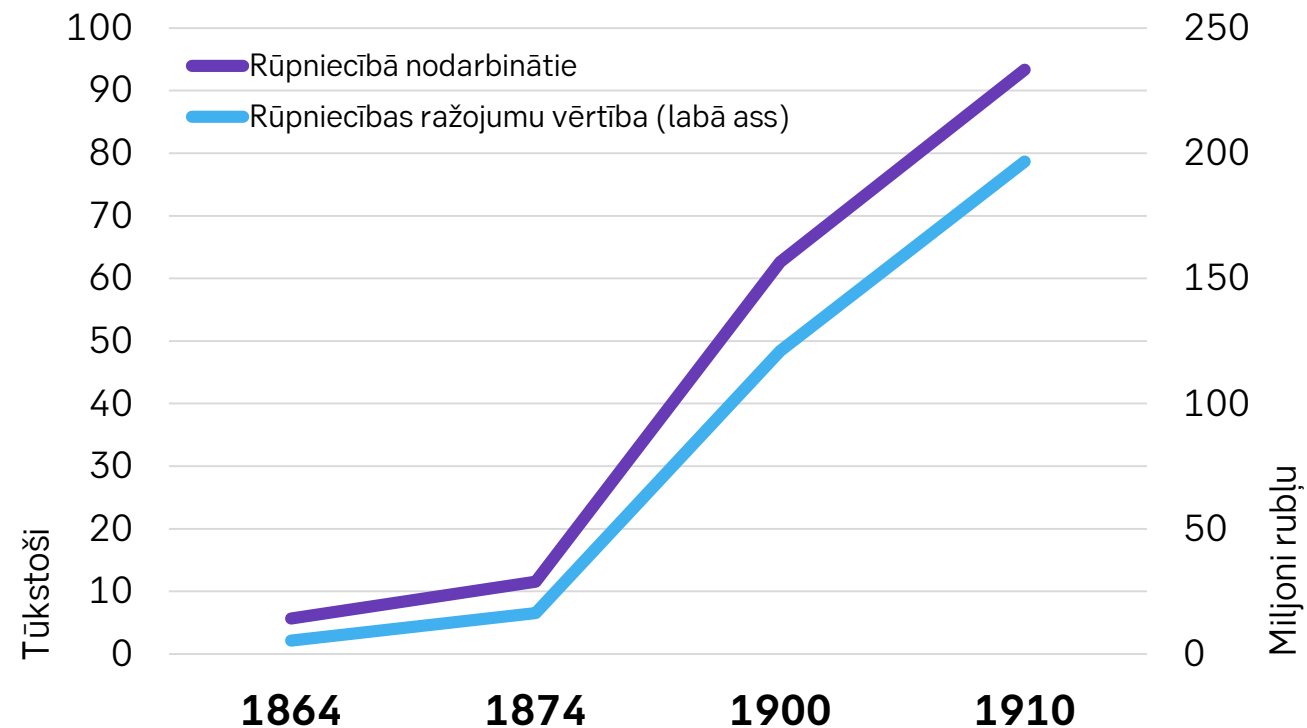
Sekojošajās desmitgadēs Latvijā attīstās no ievestām izejvielām un kurināmā atkarīga rūpniecība, kura **ražo produkciju galvenokārt izvešanai.**

Aug ražošanas jaudas

Rūpniecības straujā izaugsme sākas 90. gados, kad Krievijas impērijā īstenotā muitu politika **veicina ārzemju uzņēmumu ražošanas ieviešanu** tās teritorijā (Latvijas), lai tie var piekļūt Impērijas tirgum.

Strauji pieaug kā rūpniecībā nodarbināto skaits, tā arī kopējā ražošanu vērtība.

Pirmsākumi - 1917

Fabriku skaits 10 gados no 1900. gada pieaug no **478** līdz **762**.

Attīstās **lielrūpniecība**. Vidēji vienā fabrikā nodarbināto skaits pieaug no **63** līdz **119**.

Rīga par centru

Par rūpniecības centru ātri attīstās Rīga izdevīgā **ģeogrāfiskā novietojuma** un pieejamā **izglītotā darbaspēka** dēļ.

1862. gadā Rīgā atvērta Politehniskais institūts, kur **rietumvalstu speciālisti apmāca darbaspēku**, kā arī **paši piedalās uzņēmumu veidošanā**.

Par galvenajām rūpniecības nozarēm attīstās **metālapstrāde** un **mašīnbūve**, **ķīmiskā** un **tekstila rūpniecība**.

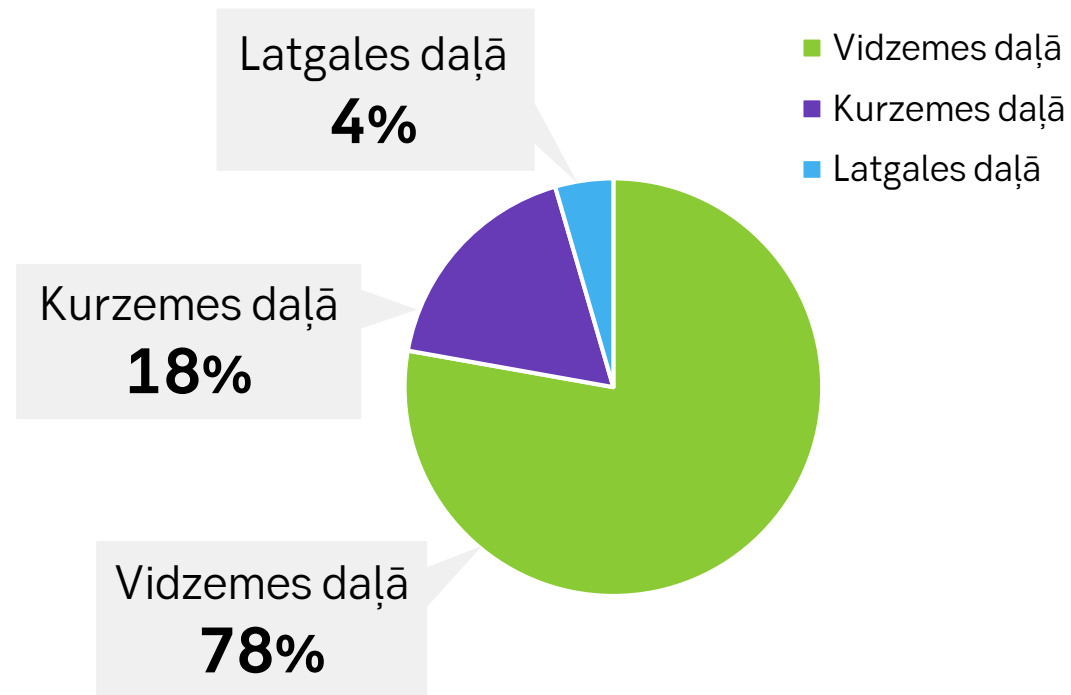
Latvijas teritorijā ievēd un vēlāk ražo rūpniecības un lauksaimniecības tehniku. Ievēstas akmeņogles izmantotas par kurināmo. Gumija, metāli un kokvilna kā izejvielas.

Ražošana citiem

Lielākā daļa saražotā paredzēta Krievijas impērijas tirgum – **80% ražojumu no Latvijas teritorijas tiek izvesti.**

Metālrūpniecībā galvenie ražojumi ir rūpniecības un lauksaimniecības mašīnas, dzelzceļa vagoni, velosipēdi; **ķīmiskajā rūpniecībā** gumijas apavi un riepas; **tekstilrūpniecībā** dzijas, diegi un audumi.

Rūpniecībā nodarbināto sadalījums pa guberņu Latvijas teritorijas daļām 1900. gadā

Rīgā tiek saražotas $\frac{3}{4}$ no Latvijas rūpniecības produkcijas.

Rūpnīcu milži

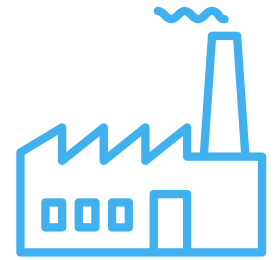
levērojamākie šajā laikā izveidotie uzņēmumi:

- “Krievu – Baltijas” un “Fenikss” vagonu rūpnīcas
- elektronisko ierīču fabrika “Unions”, kuras vietā vēlāk izveidots “VEF”
- “Rīgas valsts degvīna noliktava Nr. 1” ir pirmsākumi “Latvijas Balzams”

Lielākais uzņēmums Latvijas teritorijā pirms 1. Pasaules kara

ķīmiskās rūpniecības uzņēmums “Provodņik”

Pirmsākumi - 1917

Vidzemes guberņā visvairāk nodarbināto tādās nozarēs kā

17.6%

mašīnbūve

8.5%

dzelzsapstrāde

6.4%

kokzāģēšana

Kurzemes guberņā situācija līdzīga, izceļas **akmens trauku izgatavošana**, nodarbinot ap

1/3

Latgalē dominē zemākas tehnoloģiskās pakāpes ražošanas nozares

- stikla ražošana
- linu un kaņepāju apstrāde
- dzīvnieku produktu apstrāde

Latgale atpaliek

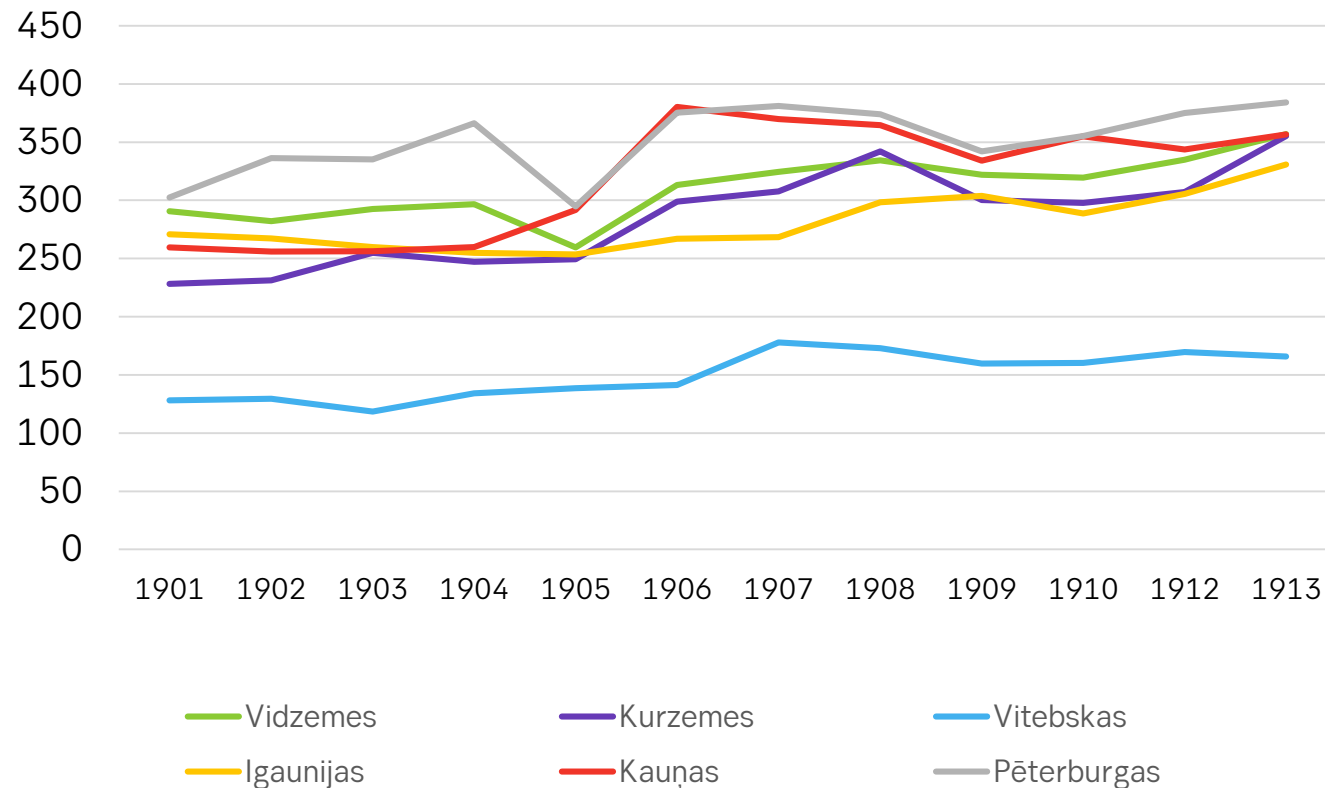
Tehnoloģiski zemākas intensitātes nozarēs nav nepieciešams tik izglītots darbaspēks.

Tādēļ Latgalē (Vitebskas guberņā) **atalgojums ir zemāks**. Jāņem vērā arī zemāks cenu līmenis reģionā.

Vislabāk apmaksātās profesijas ir metālapstrādes nozarē – 1913. gadā slīpētājs saņēma vidēji 1363 rubļu, bet krāsns vecākais strādnieks 1162 rubļu.

Pirmsākumi - 1917

Vidējās gada algas strādniekiem rūpniecībā dažādās Krievijas Impērijas guberņās (rubļos)

Evakuācija

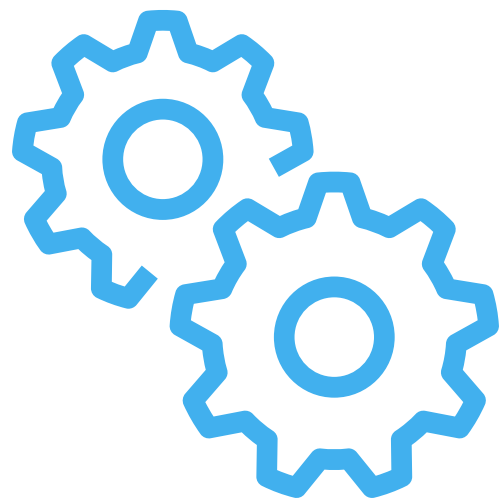
◆ **1. Pasaules kara laikā praktiski visa rūpniecība tiek evakuēta uz Krieviju.** No 1915. gada tiek izvests dzelzceļa inventārs, darbgaldi, dzinēji, dažāda tehnika un instrumenti.

Līdz ar inventāru, tiek izvesti ap 75000 speciālistu un strādnieku kopā ar to ģimenēm.

◆ **Kopā ap 220000 cilvēku.**

◆ **Evakuācija apgrūtinā dzelzceļa sistēmu un iedzīvotāji cieš,** jo netiek veiktas pārtikas un citu nepieciešamību piegādes.

Kara laikā cieš arī dzelzceļa līnijas un tilti, bez kuriem **satiksme ir apgrūtināta.**

Rūpniecība

Pirmsākumi - 1917

1918 - 1939

1940 - 1990

1991 - 2017

Lēna atjaunošanās

Miera līgums ar Krieviju 1920. gadā paredz iekārtu un tehnikas atgriešanu, taču dažādu apstākļu dēļ tas netiek paveikts un **Latvija spiesta importēt**, galvenokārt no Vācijas.

Valsts uzņemas rūpniecības organizēšanu, jo pēckara Latvijā personīgā iniciatīva nav liela.

1918 - 1939

SEB

Visātrāk atgūstas kokapstrādes uzņēmumi. Līdz ar tiem atsākas arī stikla logu un trauku, un sērskociņu ražošana. Metālapstrādes uzņēmumi izgatavo dažādus lauksaimniecības rīkus un darbmašīnas.

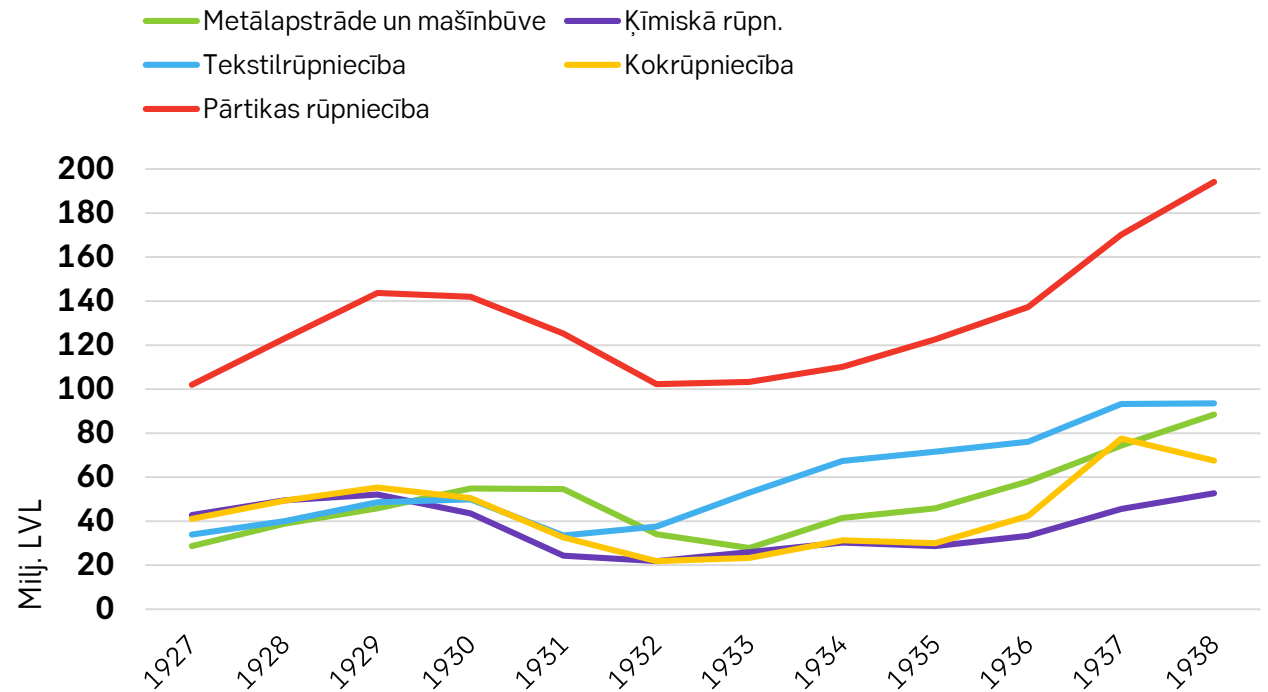
Nesenā vēsture spēlē lomu

Neatkarības gados nozīmīgākās ir kokrūpniecības, pārtikas rūpniecības, tekstilrūpniecības, metālapstrādes un mašīnbūves nozares.

1925. gadā dibināta “Laima”, 1926. gadā “Jelgavas cukurfabrika”. Šajā laikā pirmsākumi meklējami arī uzņēmumiem “Rīgas miesnieks” un “Radiotehnika”.

1918 - 1939

Rūpniecības ražojumu vērtība galvenajās nozarēs

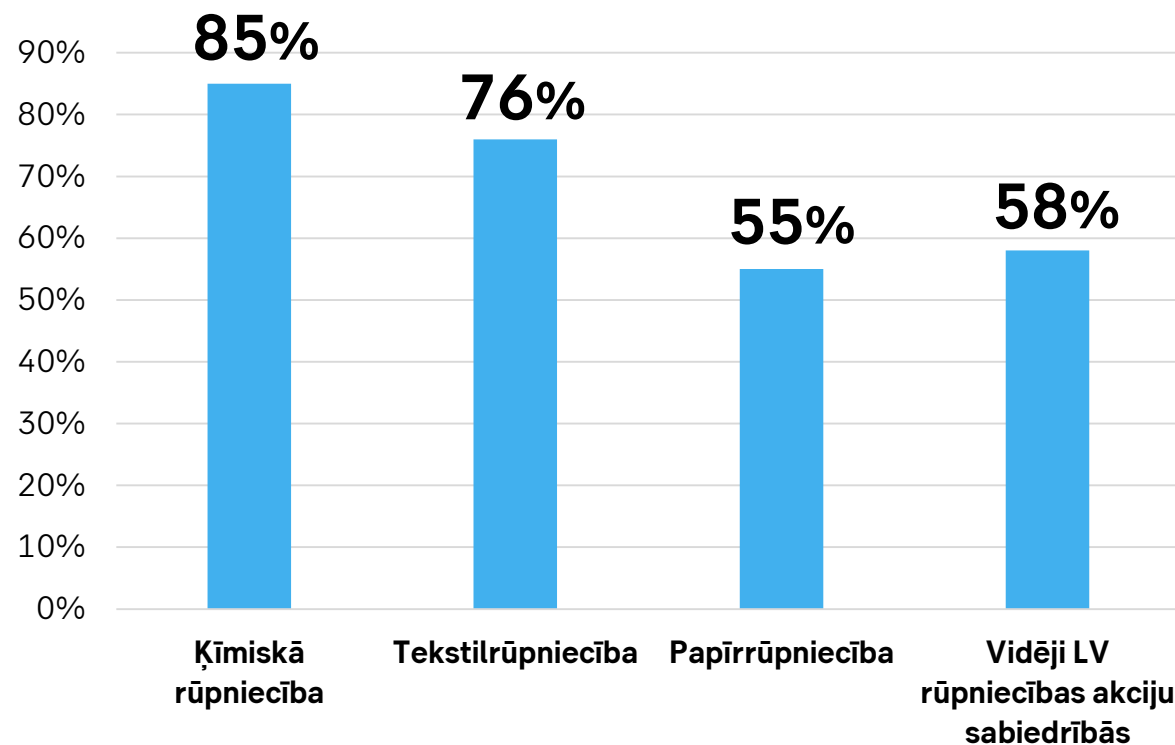

Pēckara Latvijā rūpniecība tiek veidota no jauna. Vairāk nepastāv lielle rūpniecības uzņēmumi, no tiem palikušas vien tukšas ēkas.

Ārzemju līdzekļi augsmei

Rūpniecības atjaunošanā nozīmīga loma ir **ārzemju kapitālam**. Pirmajos neatkarības gados tas ienāk galvenokārt īstermiņa kredītu veidā, taču no 1924. gada pieaug tā īpatsvars akciju sabiedrību pamatkapitālos.

Ārvalstu kapitāla īpatsvars Latvijas rūpniecības akciju sabiedrībās 1928. gadā

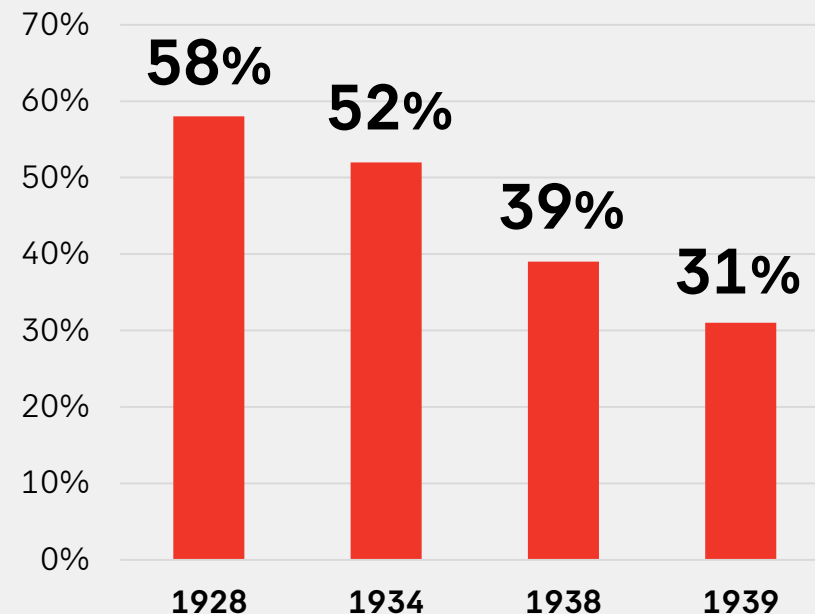

Visvairāk ārzemju kapitāls ieplūst no **Vācijas, Anglijas, Francijas** un **PSRS**.

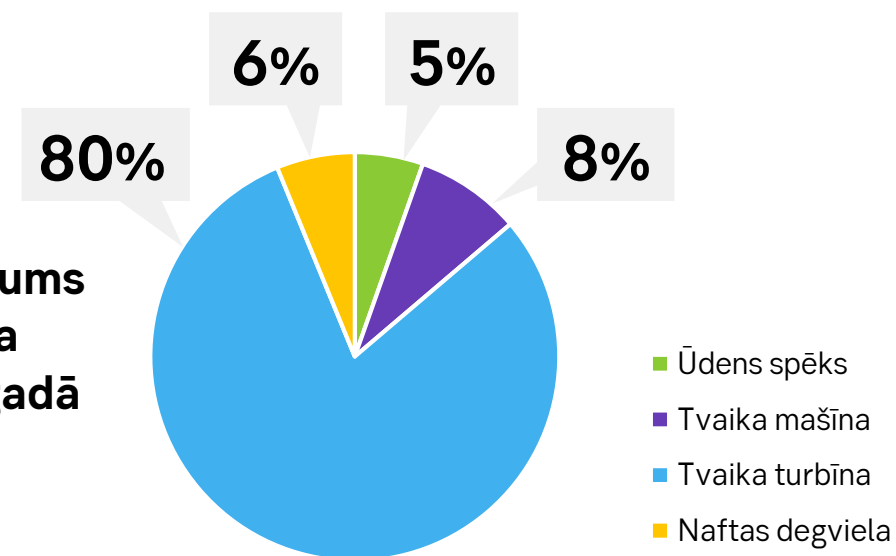
Valsts komandā

- K. Ulmaņa laikā tiek īstenota **uzņēmumu latviskošana**. Valsts pārņem vairāk nekā 30 uzņēmumus.
- Uzņēmumu darbībai un paplašināšanai jāiegūst atļaujas, kā arī to vadītājiem jābūt Latvijas pilsoņiem un jāprot valsts valoda.
- Šādā veidā apvienojot vairākus uzņēmumus, izveidojas “**Aldaris**”, vagonu rūpnīca “**Fēnikss**” pārveidota par “**Vairogs**”.
- **Galvenais enerģijas avots** ir akmeņogļu kurināšana tvaika dzinējiem.

Ārzemju kapitāla īpatsvars Latvijas rūpniecības uzņēmumu akciju kapitālā

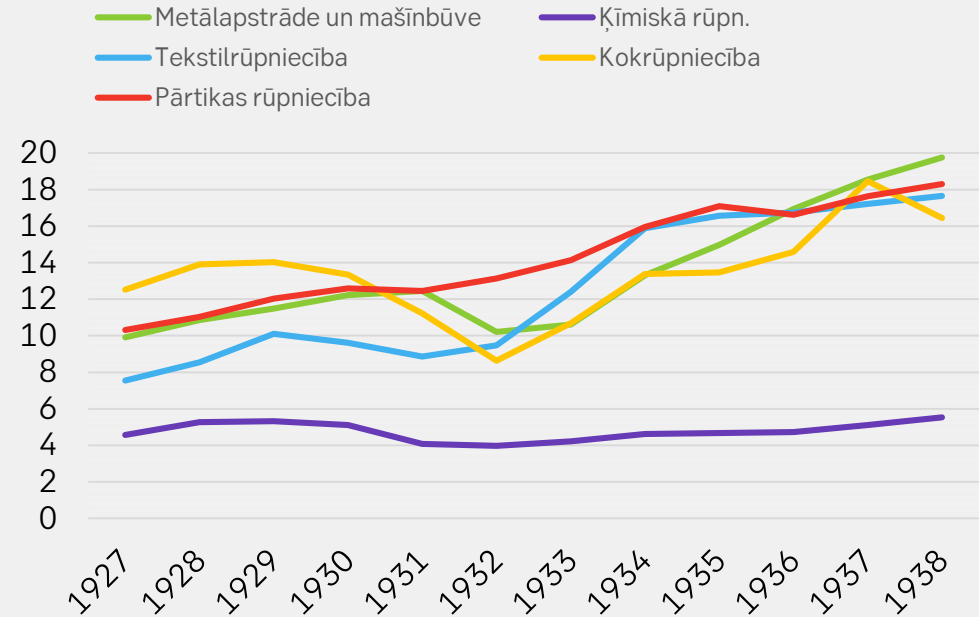
Ģeneratoru sadalījums pēc enerģijas avota rūpniecībā 1938. gadā

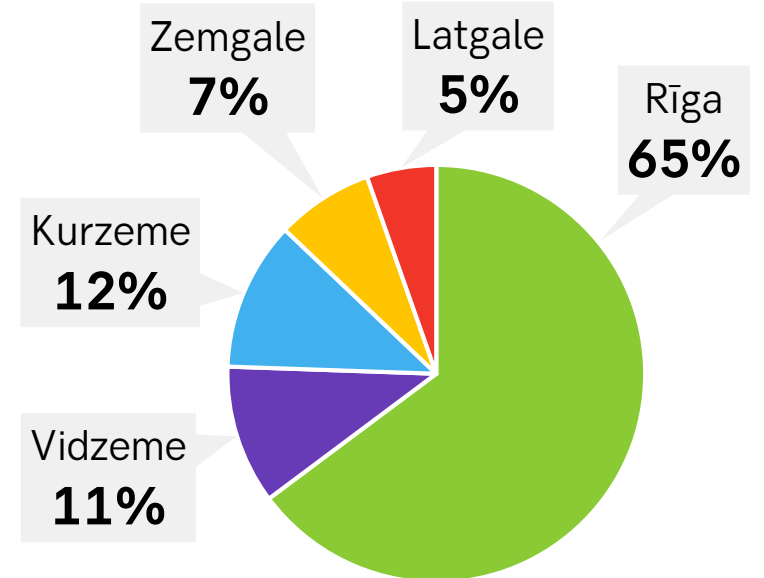
Rīga – rūpniecības centrs

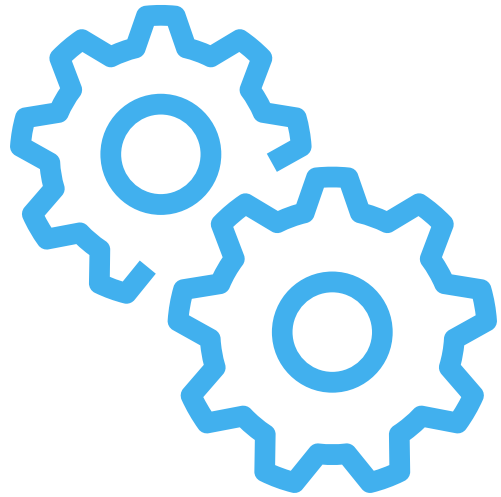
- Vidēji rūpniecības uzņēmumā strādā ap 20 strādnieku. Metālapstrādes un mašīnbūves uzņēmumos šajā periodā tas samazinās no 34 līdz 26, ķīmiskajā rūpniecībā no 51 līdz 30, taču tekstilrūpniecībā vidēji uzņēmumā nodarbināto skaits pieaug no 28 līdz 43. Pārtikas rūpniecībā vidēji vien 9 strādnieki.
- Latvijas rūpniecībā starp reģioniem pastāv izteiktas atšķirības. Rīgā nodarbinātas gandrīz 2/3 no visiem rūpniecībā - 1. pasaules kara Rīgā koncentrējās ap 3/4 no visas Latvijas rūpniecības.

Nodarbinātie galvenajās rūpniecības nozarēs (tūkstoši)

Rūpniecībā nodarbināto sadalījums pa Latvijas reģioniem 1938. gadā

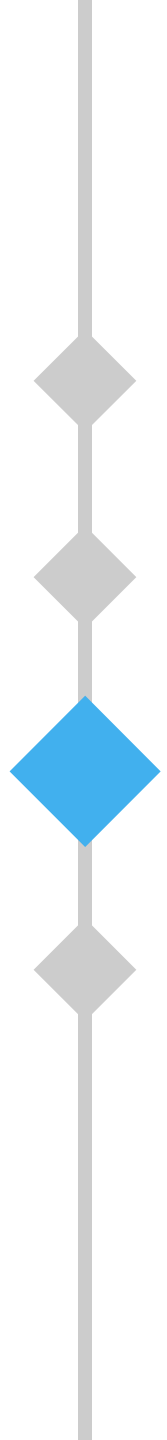
Rūpniecība

Pirmsākumi - 1917

1918 - 1939

1940 - 1990

1991 - 2017

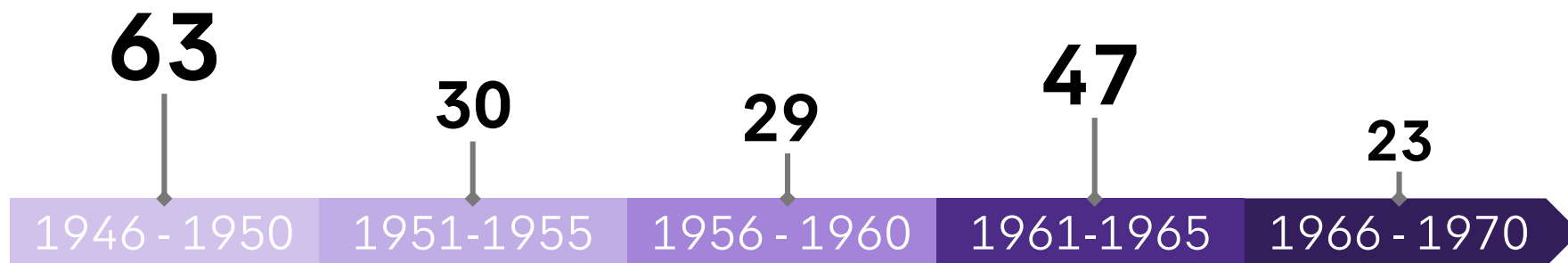
Jaunas pārmaiņas

Ņemot vērā lielas daļas rūpniecības atkarību no importa izejvielām, 2. Pasaules kara laikā, iestrēgstot tirdzniecībai, arī rūpniecībā ražošana ievērojami samazinās.

PSRS okupācijas gados, īpaši sākumā, tiek veidoti **lieli valsts rūpniecības uzņēmumi**.

Rūpnīcu būvniecībai sākotnēji **tiek izmantoti karagūstekņi** un iedzīvotāji piespiedu kārtā.

Uzcelto, atjaunoto un ekspluatācijā nodoto lielo valsts rūpniecības uzņēmumu skaits

1940 – 1990

Militārās vajadzības pirmās

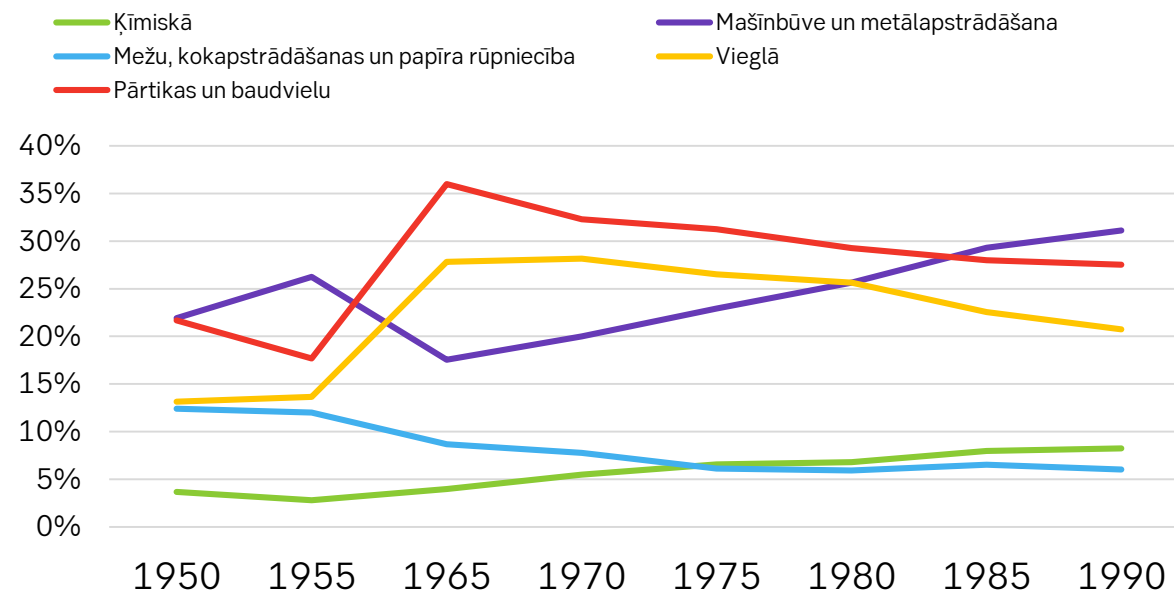
Metālapstrādes un mašīnbūves nozare mijas ar pārtikas rūpniecību kā galveno nozari.

Rūpniecības prioritāte ir **militāro pasūtījumu izpildīšana**.

Daudzviet līdzās patēriņu preču ražošanas cehiem atrodas militārie.

Šajā laikā attīstās “VEF”, jo ražo iekārtas visam PSRS.

Galveno rūpniecības nozaru īpatsvars rūpniecībā kopumā

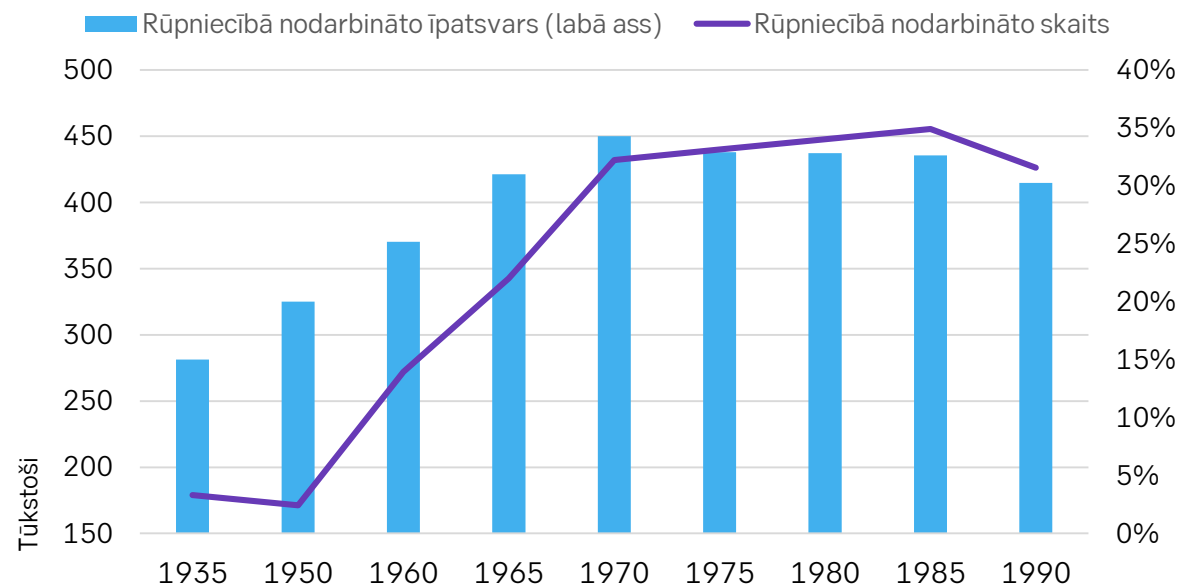

Dažādi uzņēmumi tiek pārveidoti par **valsts uzņēmumiem**, piemēram, vagonbūves uzņēmums “Vairogs” par “Rīgas Vagonu rūpnīcu”. **Sadzīves tehniku un preces** ražo “Spīdola” un “Rīgas autobusu fabrika” ražo *Rafīnus*.

Plānveida tautsaimniecība

Īpaši strauji rūpniecība aug 60. gados. Tā pamatā ir **septiņgades plāns**, kurš paredz ievērojamu rūpniecības paplašināšanu. No citām PSRS republikām aizvien vairāk ieved nepieciešamo darbaspēku un izejvielas.

Rūpniecībā nodarbināto skaits un īpatsvars

Plāns paredz strauju metālapstrādes un mašīnbūves nozaru attīstību, kā rezultātā 60. gadu pirmajā pusē ievērojami **pieaug lielo valsts uzņēmumu būvniecība**.

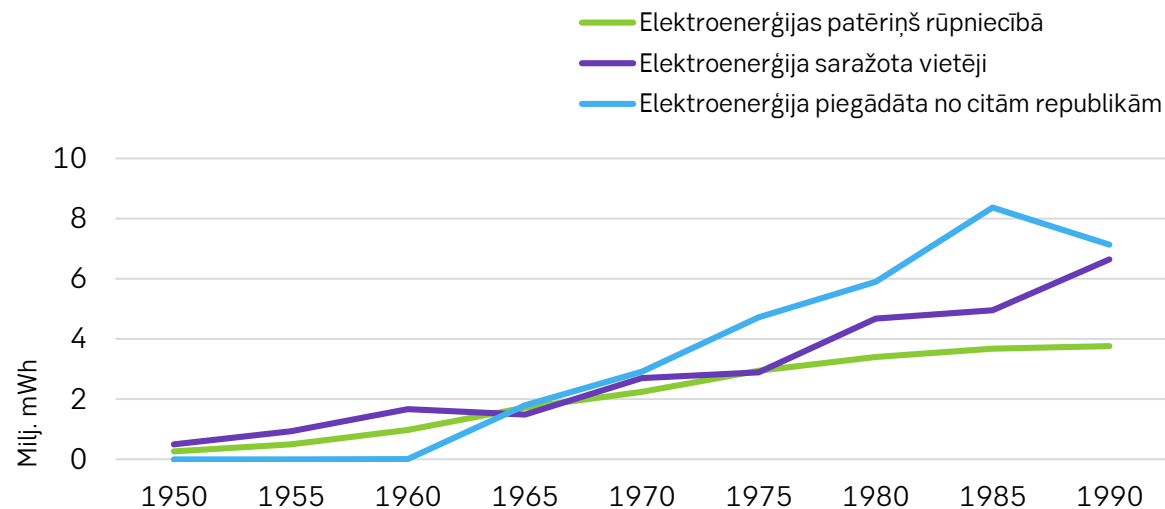
Resursu nepieciešamība pieaug

Šādai izaugsmei nepieciešams ievērojams energoresursu daudzums, ko **Latvijā nevar saražot.**

60. un 70. gados tiek paplašināta pieeja energoresursiem, ievedot tos no citām republikām.

1962. gadā izbūvēts gāzes vads uz Rīgas TEC.

Elektroenerģijas saražotais un ievestais apjoms, patēriņš rūpniecībā

Tomēr attīstās arī vietējā energoresursu ražošana. 1966. gadā darbu uzsāk Pļaviņu HES un 1976. gadā Rīgas HES. No 1965. gada **ievestās elektroenerģijas apjoms pārsniedz vietēji saražoto.**

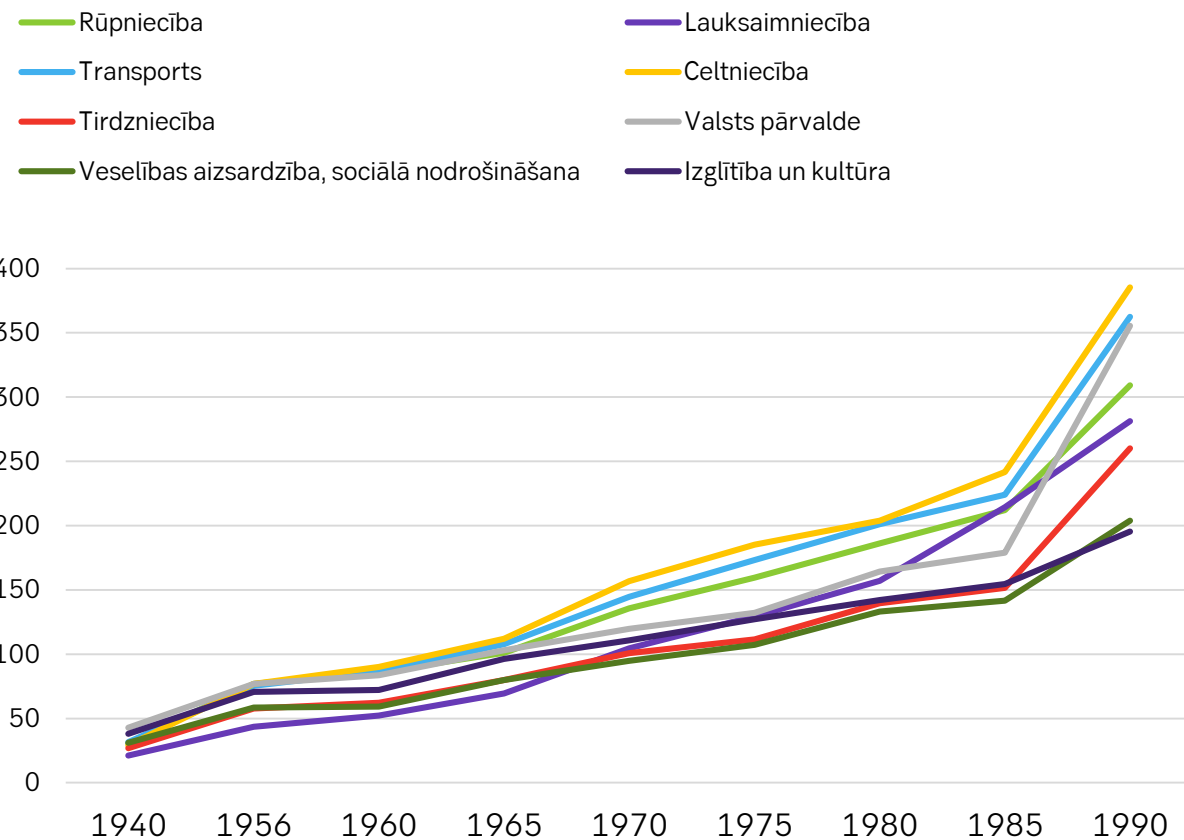
Šajā laikā rūpniecība ar darba samaksu neizceļas.

Atšķirība starp samaksu rūpniecībā un lauksaimniecībā tiecas sarukt.

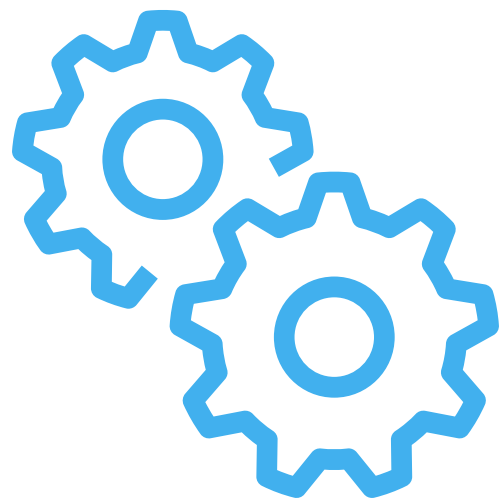
1965. gadā rūpniecībā tā par trešdaļu pārsniedz lauksaimniecības algu, bet **1990. gadā** jau par vien nepilniem 10%.

Vislabāk apmaksātā nozare 1990. gadā ir **celtniecība**.

Vidējās mēnešalgas galvenajās tautsaimniecības nozarēs PSRS (rubļi)

1940 – 1990

Rūpniecība

Pirmsākumi - 1917

1918 - 1939

1940 - 1990

1991 - 2017

Kārtējās pārmaiņas

Pēc neatkarības atgūšanas pirmo trīs gadu laikā **rūpniecības ražošanas apjomi samazinās gandrīz par 2/3.**

Latvijā rūpniecībai vairāk **nav pieejami lēti energoresursi** un izejvielas, kā arī daļa darbaspēka aizplūst.

Rūpniecības uzņēmumu iekārtas un tehnoloģijas ir novecojušas. **Ražojumi nav konkurētspējīgi tirgus apstākļos.**

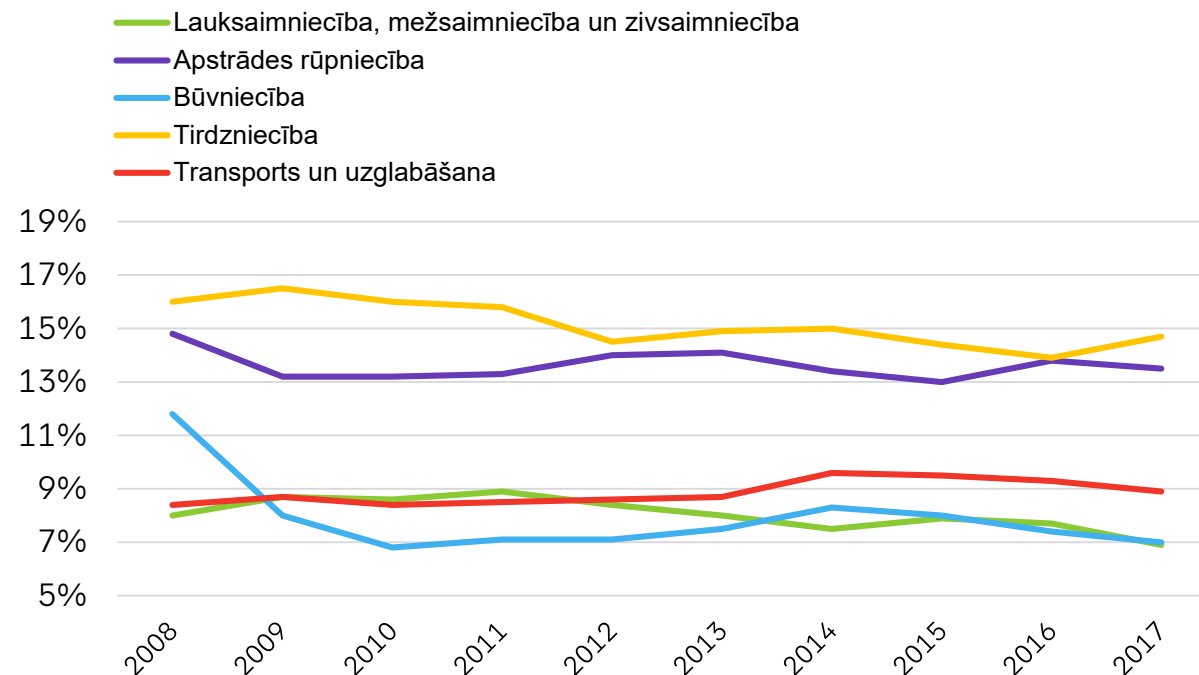
Situācija nostabilizējas 90. gadu vidū. Vismazāko sarukumu piedzīvo un par galvenajām izvirzās tradicionālās nozares – **pārtikas** un **kokrūpniecība**, kurām pieejami vietējie resursi.

Augstāka pievienotā vērtība – augstāka alga

Augstākās vidējās bruto mēnešalgas šobrīd apstrādes rūpniecībā ir farmaceitiskajā rūpniecībā (€1384), elektronisku iekārtu ražošanā (€1232). Salīdzinājumam, lauksaimniecībā tā ir €774.

Šobrīd rūpniecībā nodarbināti ap 135 tūkst. (120 tūkst. apstrādes rūpn.). Kopā tajā strādā ap **16% no visiem Latvijā nodarbinātajiem.**

Galvenajās tautsaimniecības nozarēs nodarbināto īpatsvars

Šobrīd rūpniecībā nodarbināto īpatsvars līdzinās **30. gadu līmenim** un ir **divreiz zemāks nekā PSRS laikā.**